

Dr. Selinger Sándor¹

Erdélyi unitárius egyházakörök térinformatika alapú történeti eseményrekonstrukciója és adatbázis-szerkezete

Az egyháztörténeti adattárak, nyilvántartások döntő hányada még ma is a hagyományos kartonrendszerű, vagy a legjobb esetben, táblázatos nyilvántartású szöveges formátumban hozzáférhető adathalmazként jelenik meg. Az egyháztörténeti adatbázisok digitális formában történő megjelenítése egyben az „egyetemes digitális kultúra” részét is jelentik, és véleményünk szerint kiterjedt formában, mindenki számára elérhetően, más módon nem is képzelhető el.

Az adatbázisok az „egyszerű” szöveghez képest jelentős érték- és tudástöbbséggel rendelkeznek, mely annak köszönhető, hogy az adatbázisok logikai, illetve reláció-szintű megalapozottságából adódóan, egyértelműen és könnyen lehet újfajta szempontok szerint további információkhoz jutni egy adott tudástartományban.

Az adatbázisok – előre meghatározott elvek és dimenziók mentén történő – rendezettség adja azt a többletinformációt, ami miatt az egyháztörténeti események vizsgálatában is elengedhetetlen a digitális formában megjelenített adatbázisok használata.

Az egyháztörténeti események vizsgálata elképzelhetetlen egy adott kor történeti eseményeinek ismerete nélkül, hiszen jelentős politikai és történelmi események befolyásolták az Unitárius Egyház létét, működését. A hatalom birtoklásáért folytatott harcban, a történelem során nem egyszer találkozunk unitárius ellenes intézkedésekkel. az unitárius egyház bázisainak – templomok és iskolák – erőszakos elvételével, az unitárius egyházközség híveinek a református, katolikus vagy görögkeleti egyházközségekbe való erőszakos bejegyzésével. Ezért a kialakítandó adatbázist mindenképpen idősíkokban szeletelve kell megjelenítenünk.

¹ Dr. Selinger Sándor 1945. június 28-án született Nagybányán. Fizikus-informatikus, c. egyetemi docens (Budapesti Műszaki Egyetem). Korábban Intézetvezető a Gábor Dénes Főiskolán, Kolozsvár – Budapest. e-mail: selinger.sandor@gmail.com

Tanulmányunk első részében² felmerült a kérdés, hogy ezeknek az egyháztörténeti eseményeknek a megértését nem segíti-e elő olyan szakterület, mint a *térinformatika*, mely ezen események térbeli elhelyezkedésére is rávilágítana. Erre határozott igenlő választ adtunk.

A térinformatika szakterülete segíthet megérteni, hogy az egyháztörténeti kutatások során az Erdélyi Unitárius Egyház keretében *hol, mikor és miért* alakultak ki az egyes egyházkörök: *anya-, társ- és leányegyházközségek, szórványok*.

Ismeretes, hogy sokféle digitális dokumentumban lehet alkalmazni térképeket, mint a képek egy speciális fajtáját. A térképek közös szemantikai tartalma az, hogy a valós földrajzi tér valamely szegmenséhez kapcsolható, az adott térrész elemeihez, részeihez tartozó, szétszórt adatokat tartalmaznak. Általában az adatok (objektumok), adatkörök jelentése lényegtelen, csak a földrajzi térhez való kapcsolatuk a közös bennük.

Az objektumok jellemzésére szolgáló tulajdonságok:

1. *geometria* – az objektum helyzeti (földrajzi) adatai
2. *attribútumok* – az objektumot leíró adatok, más néven tulajdonságok
 - objektumazonosító adatok (megnevezések, címek)
 - szakadatok (település, egyházközség, egyházkör, épített örökség stb.)
 - egyedi azonosító – az ún. geokód (kapcsolat a helyzeti és leíró, azaz alfanumerikus adatok között)
 - adatok minősége (opcionális)

3. *kapcsolatok*

Egy térinformatika alapú egyháztörténeti adattár esetében az adatok és adatkörök fogalmi köre jól definiált, és a mi esetünkben a földrajzi tér – Erdély – is jól meghatározott. Ezen túlmenően, a létrehozott térinformatikai adatbázis segítségével, a modellezés eszközeit is felhasználva, logikai műveletekkel mintegy „lejátszhatóvá” tehető az a folyamatok, melyek az Unitárius Egyház keretében, az elmúlt 450 évben, egyháztörténeti szempontból végbemehettek. A cél az unitárius tanok térbeli, földrajzi értelemben vett elterjedésének, ill. visszaszorulásának térinformatikai eszközök segítségével történő vizsgálata, azaz: az egyes idősíkokban megrajzolni az unitárius egyházközségek térképét. Ezzel akár más megvilágításba is helyezhetők az egyes egyházközségek, egyházkörök, ill. az egyházi épített örökség tulajdonviszonyaiban lezajló történeti változások.

² Erdélyi unitárius egyházkörök térinformatika alapú történeti adatbázisa. KerMagv 2011/444–450.

Hangsúlyozni szeretnénk, hogy a kialakítandó adatbázis téridő szerkezete nem azt jelenti, hogy egy más típusú, új adatgyűjtésre lenne szükség. Ebben a szerkezetben az unitárius egyház különböző levéltári, könyvtári, ill. világhálós forrásokban jelenleg megtalálható vallástörténeti eseményeit, adatait rögzítjük. A nagy kérdés az, hogy az adatbázis alapja milyen esztétörténeti, történeti kutatásokra, ismérvekre épüljön, és hogy a vallásváltás leírása milyen adatokból derül ki? Hogyan lehet ezt rekonstruálni?

A térinformatika lehetővé teszi, hogy a térbeli adatgyűjtést összekössük az időbeli eseményekkel, és egy geometriai alrendszer keretében – térinformatikai adatbázis – megvalósítsuk az archív anyagok egységes kezelését, új információk létrehozását segítve ezzel elő.

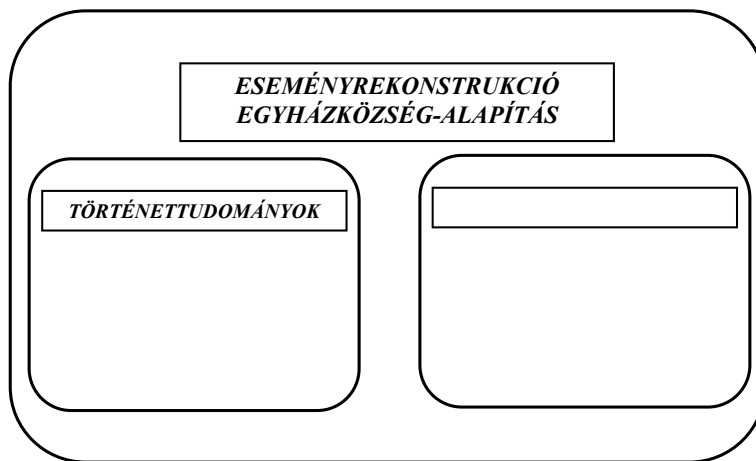
Első olvasatban talán úgy tűnik, hogy az egyháztörténeti események vizsgálatának a térinformatikához (térinformatikai adatgyűjtéshez) nem sok köze lehet. Valóban, az egyháztörténeti eseményeket történeti források, speciális adatok (*püspöki vizitációk jegyzőkönyvei, egyházközségi számadáskönyvek, anyakönyvek, egyházi adók, népszámlálási statisztikák*) írják le. Ezekhez az adatokhoz, bizonyos forráskritika után, mindenképpen ragaszkodnunk kell. Bár ezzel egy „ingoványosabb talajra” léphetünk, több buktatóval is találkozhatunk. Hiszen egyre több az újabban előkerült forrásanyag, melyek térképi elemekkel kibővítve olyan nagytömegű információhalmazt alkotnak, hogy hagyományos eszközökkel ezekből egy rendszert alkotni már nagyon nehéz. Ezekből az információkból kell megszerkeszteni a „lebutított”, akár csak egyetlen szóra, évszámra szorítózkodó adattár soraikat, oszlopait. Ezért van különös jelentősége a térinformatikának, mert ez az informatikus szemléletű „lebutítás” teszi elemzésre alkalmassá a rendszert a különböző egyháztörténeti események vizsgálatában vagy azok rekonstrukciójában.

Az egyháztörténeti eseményrekonstrukció alapinformációi nyilvánvalóan a történettudományokhoz kapcsolódó adatok. A térinformatika használatának az egyháztörténeti kutatásban nem az a célja, hogy más formában, egy digitális adatbázisban archiválja az adatokat, hanem arra nyújt lehetőséget, hogy ezeket az eseményeket térben és időben integrálva egy egységes geometriai alapra helyezze, és így végezze el az elemzést. A lényeg a következő: egy egységes, adott felbontású rendszerben kell integrálni minden olyan térképet, információt (szöveges- és képi-információt), amely szerepet játszik az egyháztörténeti események lokalizálásában. Tehát megpróbálni helyes választ adni arra, hogy *hol, mikor* és *miért* alakultak ki az egyes unitárius egyházközségek, egyházakörök.

Az adatok ilyen térinformatikai integrálása után, ezen az alapon végezhető el az eseményrekonstrukció, az egyháztörténeti események lefolyásának valószí-

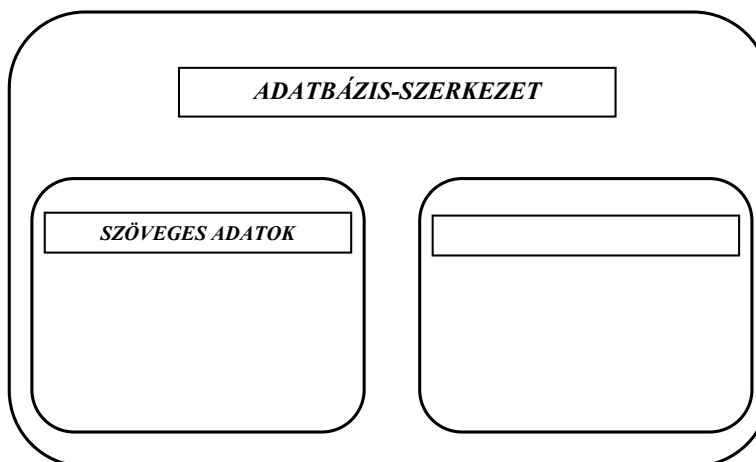
nűsített modellezése. A lekérdezés csak akkor lehet kielégítő, ha az adatszerkezet homogén, és az egyes témák egységes módon kerülnek feltöltésre.

A továbbiakban az eseményrekonstrukció során több tudományterület – történet- és műszaki tudományok – adatainak az integrálására van szükség, lásd 1. ábra. A történelmi adatok esetében azonban az egységes homogén szemlélet nem mindig sikerül. Előfordulhat olyan eset is, amikor azzal találkozunk, hogy „nincs adat”.

1. ábra

Az adatbázis-szerkezet szöveges és grafikus adatait a 2. ábrán jelölt elemek adják.

2. ábra

A térinformatikai rendszerben integrálandó adatokat célszerű táblázatos formákban összegezni, lásd *1. táblázat*, *2. táblázat*. Ezekben a táblázatokban egyrészt az adott településen létrejövő, megmaradó, ill. megszűnt egyházközségek adatai, története, másrészt a megjelölt településeken található egyházi tulajdont képező épített örökség adatai (*templomok, haranglábak, lelkészi lak, iskolák-tanodák, nyomdák, kórházak-ispotályok*) műemléki adatbázisokban szokásos leírásoknak megfelelően kerülnek felsorolásra.

1. táblázat

TELEPÜ- LÉS NEVE (mai és régebbi)	EGYHÁZ- KÖZSÉG ALAPÍTÁ- SÁNAK ÉVE	TEPLOM ÉPÍTÉSÉNEK („BIRTOK- BAVÉTELENEK”, ELVÉTELENEK), ÚJ TEMPLOM ÉPÍTÉSÉ- NEK IDEJE	LEÁNY- EGYHÁZ- KÖZSÉG	SZÓR- VÁNY	MEG- SZÚNÉS IDEJE
--	---	--	-----------------------------	---------------	-------------------------

2. táblázat

EGYHÁZ- KÖZSÉG	MŰEM- LÉK SZÁMA Hsz.	MŰEM- LÉK TÍPUSA	MŰEM- LÉK STÍLUSA	MŰEM- LÉK ÉPÍTÉ- SÉNEK IDEJE	RENOVÁ- LÁSOK, VÁLTOZ- TATÁSOK IDŐ- PONTJAI	RÖVID ÉPÍTÉ- SZETI LEÍRÁS	FO- TÓK
-------------------	-------------------------------	------------------------	-------------------------	--	--	------------------------------------	------------

A továbbiakban bemutatásra kerül az összes, ma nyilvántartott erdélyi unitárius település, függetlenül attól, hogy azok anya-, társ- vagy leányegyházközségek, illetve szórványok (3, 4, 6. ábrák).

Geometriai alapul Erdély, ún. magyarországi EOJ-vetületű (EOJ – Egységes Országos Vetületi) térképét használtuk fel. Ez majdan nagyban hozzásegít ahhoz, hogy a teljes, 2012 júniusától újra egységes Magyar Unitárius Egyház egyháztörténetét integráljuk. Az adminisztratív határok (jelenlegi megyehatárok) és a vízrajz ábrázolása mellett fontos kiegészítő információt jelentenek a megyei és az országos úthálózat, a domborzati adatok (pl. a magasabb hegységek). Erre a geometriai alapra vittük fel a települések helyét, melyekhez kapcsolódnak az attribútum-táblázatok a szükséges információkkal (lásd a fenti táblázatokban feltöltendő adatokkal).

Az egyes unitárius településeknek e geometriai alapra történő feltüntetése után került sor a jelenlegi egyházi adminisztráció szerinti egyházközi határok

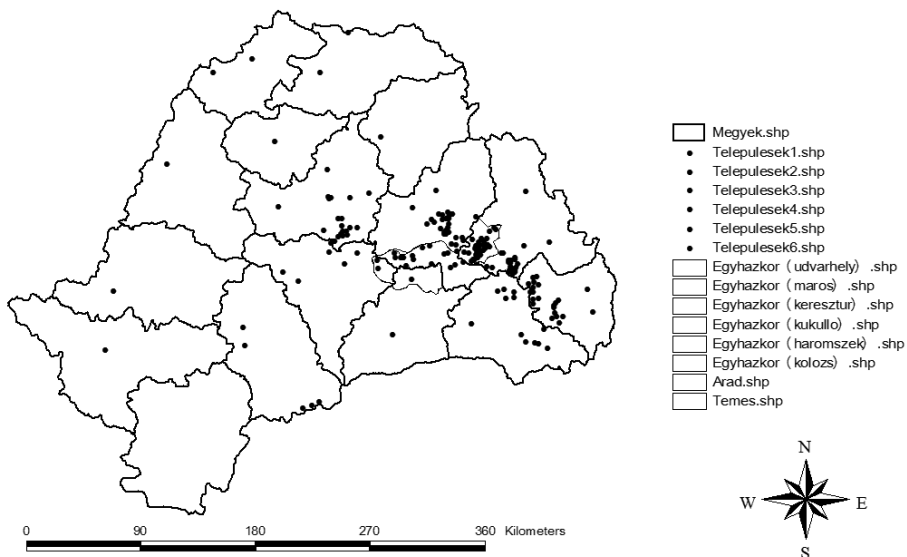
megrajzolására, lehatárolására. Ennek során több szempontot is figyelembe vetünk, az egyik az aktuális adminisztratív határok, azaz a megyehatárok figyelembevételével történő lehatárolás (3. ábra, 4. ábra). A másik szempont az út- és víz-hálózat szerint történő lehatárolás (5. ábra, 6. ábra). Tesszük ezt azért, mert a víz- és útrajznak, a domborzati viszonyoknak is fontos információhordozó szerepe van. Természetesen a lehatárolás esetében figyelembe vehetők más megközelítési szempontok, pl. néprajzi tájegységek is.

Ezeket a lehatárolásokat más és más idősíkokra vetítve, vagy a korabeli közigazgatási egységben vizsgálva, további következtetések vonhatók le az unitarizmus elterjedtségére vonatkozóan. A leíró adatbázist úgy kell megalkotni, hogy annak segítségével a fontos egyháztörténeti fordulópontok kimutathatóak legyenek.

Bibliográfia

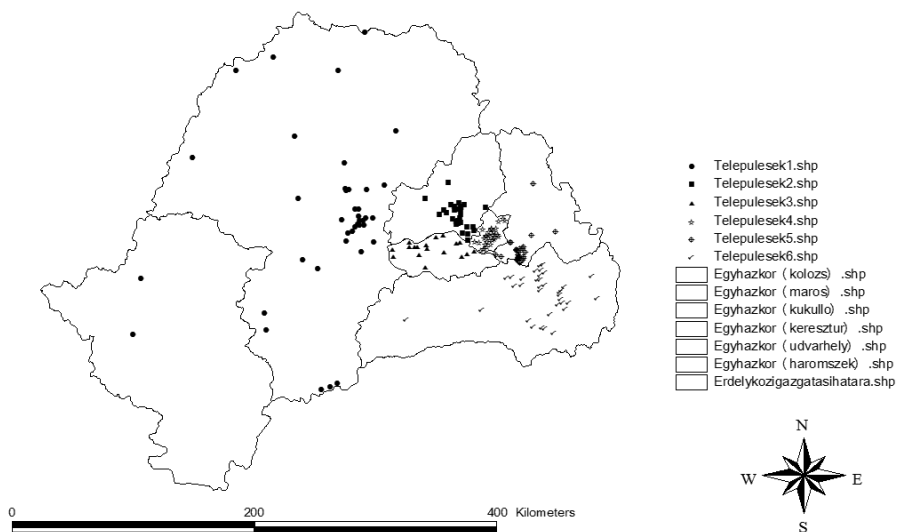
1. Selinger Sándor: *Erdélyi unitárius egyházkörök térinformatika alapú történeti adatbázisa*. KerMagv 150. évf (2011) 444–450.
2. Selinger Sándor: *Műemlékek térinformatikai alapú katasztere*. Térinformatika 2000/7. 12.
3. Balogh F., Selinger S., Winkler G.: *Erdélyi műemlékek adatbázisa*. XI. Országos Térinformatikai Konferencia, Szolnok, 2001 szeptembere, 14–15.
4. Selinger Sándor, Winkler G.: *Erdélyi magyar műemlékek*. Térinformatika 2004/5. 2.
5. Selinger Sándor: *Erdélyi magyar műemléki adattár felépítése térinformatikai módszerekkel*. 2005 (tanulmány)

MEGYEHATÁROK UNITÁRIUS EGYHÁZKÖRÖK ÉS TELEPÜLÉSEK

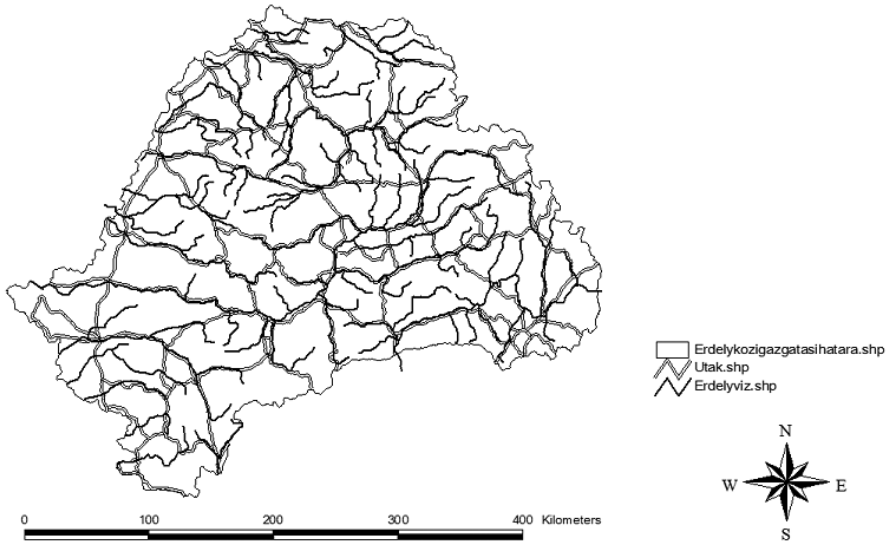
3. ábra

ERDÉLYI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖRÖK ÉS TELEPÜLÉSEK

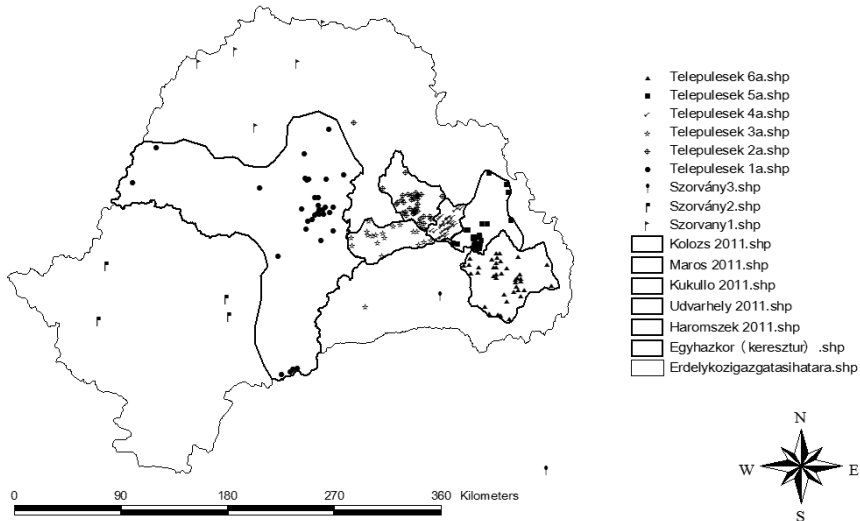
4. ábra

ERDÉLY ÚT- ÉS VÍZHÁLÓZATI TÉRKÉPE

5. ábra

ERDÉLYI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖRÖK 2011 TELEPÜLÉSEK – SZÓRVÁNYOK

6. ábra